Salo Baron

ספר

מצות גדול

הנקרא

גן עדן

בבאור כוונות המצות שבתורה ודיני ענינים הנכללים
בתוכה חברו החכם האלהי והכולל הרב רבינו אהרן
בעל ספר עץ חיים וכתר תורה נב"ע בהרר אלידו
ניקומודיאו זצ"ל

יצא לאור פעם ראשונה מונה ומתוקן על פי נוסחאות שונות כתיבות יד

חדשות גם ישנות

על ידי

יהודה בכ"מ יצחק ז"ל סאוסקאן

גוזלווא

בדפוס מוהר"ר אברהם יהו' בכמה"ר שמואל ז"ל פירקוויץ

שנת תרכ"ד לפ"ק

ГАНЪ ЭДЕНЪ

т. е. РАИ

ЕВПАТОРІЯ

Въ Типографіи Авраама Фирковича

1864.

Digitized by Google

צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא • ומרמז על הבדל הנפש מן הגוף כאמרו וישוב העפר על הארץ כשהיה • וכשמבניסים אותו בבור אומר קטון ונדול שם הוא וכל שיקרה לו סמוך למיתתו ואחרי הפרד הנפש ממנו ובואו בקבר כל הענין שיש בספר קהלת • והותם שיש לו לתת דין ומשפט לפני השי"ת באמרו כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט ונו' סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ונו' • וכשבאים לעשות אבל נותנים נחמה וענין הנחמה לבשרו בתחית המתים ולנחם לב האבלים • ומתחילים בענין המיתה מפרשת קהלת • וכשמשלים הענין מתחיל אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלם ברחמים וחותם בנחמת ציון וירושלם ומביא פסוקי נחמה • ואחרי כן מביא זכרון הנאמף היך ינערהו השם מעפרו ויעוררהו משנתו בתחית המתים ויתן חלקו וגורלו עם הצדיקים וינחם את לב האבלים • ומברך על היין וטועמים האבלים כה יעשה בשכעת ימי האבל • אך בשאר הימים מתחיל אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלים ברחמים • אבן בשבת קוראים לפני האבל מספר איוב אך אינם עושים אבל ומתחילים בענין איוב אז נדברו יראי ה' • ואם הוא אדם חשוב אומרים טוב שם משמן טוב כדי לנחם לב האבל שאם הם יסורי אהבה ירבה שכרו ואם הם יסורי עונות וטוב לו מאד :

מחוייב כל אדם לשבח לשם ית' בכל מה שיהנה קודם שיהנה ואחרי שיהנה בי כן מצאנו עליו שצריך לברך קודם באמרו כי הוא יברך הזבח ואחרי כן יאכלו הקרואים • ואחרי האכילה אומר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך • שכל ענין מצד עצמו מראה נדולת הפועל על כן מחוייב האדם לתת שבח לשמו ית' ככתוב יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה • כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו • ממאכל ומשקה וכל ענין הנאת ריח וזראה • והנה על היין ועל הלחם מברך בשמם ועל שאר הענינים ברוך שהכל ברא לכבודו • ואולם על היין ועל הלחם אומר המוציא לחם מן הארץ ויין ישמח לבב אנוש • ואולם יש חלוקה בין בית שמאי ובין בית הלל על איזה מהם יברך תחלה • והמנהג על היין שעליו נאמר אשר בי ישמחו אלהים ואנשים • ועוד על הלחם אומר תכליתו באחרונה ולחם לבב אנוש יסעד • ועל מיני קטניות ועל מיני זרעונים מברך ברוך בורא פרי האדמה • ועל פרי האילן ברוך בורא פרי העץ • ועל מיני הבואה ברוך בורא מיני תבואה • על כל דבר לפי ענינו • וכל אלו הענינים מסורים לאיש בפי איש להתנהג בהנהגה זאת ואין לדקדק בכל זאת כי על כל פנים מחוייב לברך מרם שיהנה בכל ענין כי בברכתו זאת מקיים מציאות השם ית' לבני אדם כפי מה שהוא משובח בתכלית השלמות ואחרי כן יהנה ממעשה ידיו • בעלי הקבלה מנו רוב ברכות והאמת כי מחוייב האדם לשבח לשם ית' בצאתו ובבואו בשכבו ובקומו • ואמר חדשים לבקרים רבה אמונתך ואמר בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך • ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

פרק ששי

במצות הציצית • הכתוב אומר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת • וענין ציצית כמו ויקחני בציצית ראשי והרצון בו החוטים הנשארים בסוף האריגה כעין שער הראש ואין הבדל בין שיהיו מנוף הכנד ובין שיהיו נדבקים עליו תעל כן אמר ועשו להם ציצית ולא אמר ונתנו שיהיה נתן עכ"פ מבחוץ ולא אמר ממנו יהיו כעין שנאמר ממנו קרנותיו להורות בין שנעשו אליו מבחוץ בין שהיו ממנו הוא אחד • ואמר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ולא הורה הכתוב מנין החוטים ולא הורה נם כן שהתכלת הוא חוט בתוכם כי הכתוב אמר פתיל תכלת והפתיל אינו הוט רק הוא פתול משלשה חוטים לפחות כנון שנאמר נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי • ומאמר וקצין פתילים חוטים על שם סופם יקראו פתילים • ולא הורה הכתוב היות עליו קשרים ולא מנין קשרים אך מנין חוטים ומנין קשרים ידעום בעלי הקבלה בהעתקה כפי שאומרים • ועוד שבקבלה זאת הם חולקים שהם אומרים שמונה חוטים וחמשה קשרים ובית הלל אומרי' בשלשה הוטים ושנים קשרים• ובאמרו והיה לכם לציצית כיון שאמר והיה ולא אמר והיו עונה על הפתיל והעד שאמר לציצית עם לם"ד המשיג שאין טעם והיה חזור על הציצית אלא על הפתיל שהוא סמוך לציצית או שהטעם שהפתיל יהיה נם הוא לציצית ולשון ציצית מלשון מציץ מן החרכים לשון ראייה • לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו והיה שאין התכלת מעכב את הלבן ואין הלבן

Digitized by Google

מעכב את התכלת שאחרי עקר זה הכתוב רמז שהעקר הוא התכלת וכולם מודים שהציצית הוא לבן אעפ"כ בעלי הקבלה אומרים אם יהיה משאר צביעות יכשר לבד שלא יהיה שחור שמראהו קרוב למראה התכלת • ודעתנו קרוכה להיות מראה לבן כיון שיחד הפתיל הנוסף במראה תכלת וסימנך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו • ואמת שהתכלת כמראה הרקיע • ומה שאמרו בעלי הקבלה שהתכלת האמורה בתורה הוא צמר צבוע בדם דג חלזון ובארו היאך תהיה צביעתו בממנים ידועים וכל זה ידועים כפי שהם מסכימים בקבלתם • ולא די להם כל זה אלא אומרים שהתכלת הוא צמר נתן עם הפשתים והסמיכו דבריהם מן קשר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו נדילים תעשה לך ר"ל לעשות גדילים מצמר ופשתים והיה ראוי שיצא באך כדין כל היוצא מן הכלל פרט והם עצמם אומרים שאי אפשר לעשות מן צמר ופשתים מפני שחיוב הציצית הוא ביום ואולי יתעטף בלילה ונמצא נלבד בדבר אסור משום ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך • ולהיות התכלת צמר אינו נודע מכח הכתוב • ומה שהביאו חכמינו ע"ה כדמות ראיה שהתכלת אינו צמר כי מה טעם וקציץ פתילים לעשות בתוך התכלת שהזהב לא יהיה לנואי אם יעשה בתוך הצמר והשש והחשש על מה שבתוב בתורה כי הם אמרו תכלת האמורה בתורה • ומה שהביאו לסתור דבריהם מדברי הנביאים כגון תכלת וארגמן מאיי אלישה תכלת וחור בנראה לי שאין צורך • ואני תמיה לחברינו שהם מכת הקראים איך נמשכו בתקון הציצית אחר תקון הרבנים אשר כל ענין שהם מתקנים הוא על צד הקבלה אשר אנו חולקים עליה במנין חוטים וקשרים כמנין ציצית תרי"ג מצות אשר אין דעתנו מסכמת בענין זה • עוד שמלת ציצת חסרה יו"ד כל שכן בהתערב בתקנה זאת אסור מן התורה שהוא אסור שעטנז • אכן הנראה מכח התורה לפי מה שפירש הר"ר יוסף נ"ע כי תקון הציצית הם החוטים הנשארים מסוף הארינה ואין להם שעור ואין הכרל בין שינתנו עליו ובין שיהיו מנוף הארינה להנתן על אותם החוטים פתיל תכלת • ואם יעשהו האינו ישראל הוא בהתר אבל נתינת הפתיל צריך להיות על ידי ישראל ואינו צריך קדושה כי הוא לצורך הראייה לבד וצריך להיות חבגד הגזכר הוא הטלית והוא ממצות הבאור שנתבאר ענינו במשנה תורה נדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה ולא תקרא כסות אלא מה שהוא למעלה מן הכל ולא יש ארבע כנפות רק על הטלית • ואולם יתחייב לאנשי הגלות כמו שיתחייב לאנשי הבית הנה דבר אל בני ישראל לוקח את הכל • ומה שאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ויתחייב עליהם• ואולם כיון שתלה הכתוב עשיית הציצית בפתיל תכלת ויש ספקה על פתיל התכלת הישאר גם עשיית הציצית • והחכם רבינו יוסף נ"ע באר מטעם הפרשה לחייב הציצית ואמר הכתוב אומר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם והיא מצוה בעצמה • ואחרי כן אומר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת והיא מצוה אחרת • ואחרי כן אמר והיה לכם לציצית מלת והיה חוזרת על הציצית לא על התכלת ואפילו אם נאמר כי הציצית היא כוללת גם התכלת תקרא ציצית כיון שיחד שם ציצית בלתי התכלת באמרו ועשו להם ציצית אחר שאמר והיה לכם לציצית חוזר אל הציצית המוקדם זכרו • וכבר בארנו שאינו נראה כן מכח הפשט כי שם ציצית הוא שם נקבות כמו אך שם הרניעה לילית ומאמר והיה הוא לשון זכר וכן מה שאמר וראיתם אותו וצריך להיות חוזר על לשון פתיל תכלת והוא אינו נקרא ציצית ולמד המשיג במלת לציצית מורה כי הפתיל כמוך אל הציצית מכאן למדנו כי הרצון אינו כי אם על הפתיל תכלת או יהיה הרצון שגם הפתיל יהיה גם הוא לציצית • וממה שכאר תכלית תקנת זאת המצוה באמרו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ונראה כי תקון הראייה היות פתיל תכלת על הציצית ונראה שחיוב לעשות זאת המצוה בזו הצורה כשנלחץ החכם בזה ואמר על דרך פחות יהיה לעשות הציצית בלי פתיל תכלת על דרך נדבה • ויותר נראים דבריו שאמר כי עשיית הציצית היא חובה ועשיית התכלת גם היא חובה ואם לא תהיה ידועה בברור על דרך קרוב נדע אותה ותכלית הכונה על הצבע ואין הכדל בין היותו שש או משי או צמר לבד שלא יהיה אסור שעטנז ואע"פ שיש חכמים אומרים שהוא ידוע בברור על צד ההשלמה אמרנו שהוא בדרך קרוב • וכבר נתבאר בכמה מקומות שאנחנו מתנהגים במצות על דרך דעת ועל דרך קרוב ובמקום שלא נוכל לעשות על דרך דעת אנחנו עושים על דרך קרוב• ואין תקנת זאת המצוה עד שיהיה מדרך דעת בלבד אבל תקנתה הכשר אע"פ שהוא בדרך הקרבה•וזאת המצוה חייבת לאנשים בוגרים ולא לנשים ולא לקטנים ולא לשוטים •

והסומא

Digitized by Google

והסומא אינו פטור מן לבישת הציצית כיון שאמר וראיתם אותו שהטעם שמעורר הראייה אצל אחרים והוא חיוב ביום ולא בלילה ממה שאמר וראיתם :

ומנהג ישראל ללבוש הטלית בשעת התפלה וכנראה מדין הפשט שצריך ללבשו בשעת הנשיאה והנתינה בשוק ובעניני עסקיו כי כן אמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' • ואולם לשון ראייה משתמשת תמצא לשון הבנה ולבי ראה הרבה חכמה ודעת וראיית עין • והחכם הבדיל כי כל מקום שרוצה ראיית הלב יתאר הדבר כגון וירא אלהים את האור כי טוב וכשלא יתואר הדבר הוא ראיית עין והנה לא תאר והנה הוא ראיית עין והכתוב בלל את שניהם באמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם • אני רואה מכונת התורה שזאת הציצית צוה אותה נותן התורה היות על צד נהול וליאוט כאשר אמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ולא בארה התורה צד נהולה וליאוטה אע"פ כן מהקרבת דעתנו נעיר אופני נהולה וליאוטה ולא אשימם בדרך גזרה אלא נשיא הענין עליו יען שהוא ענין חשוב ומחשבה צודקת וצריך בלב רודפי צדק מבקשי ה' • בעבור שגוף האדם מורכב מארבעה טבעים אשר נמשכו אחר כל אחד שתי אביות ואינם שוים בהתחברם במזג שוה אבל ימצא מין האדם חלוק באישיו בהמצא יתרון וחסרון בתכונותיהם לפי התגבר טבע איש אחד מאיש אחר לארבעת טבעיהם ותכונות הנפשיות נמשכות כפי טבע התגברות הטבעים וימצאו חלוקים במדותיהם כמעט שהם נגדיים זה לזה אף על פי שיכללם מין אחד מה שלא כן בחמר השמימי אשר אין לו נגד והפך בעצמו והוא מתמיד נצחי בלי הפסד על כן צוה נותן התורה עשיית ארבע ציציות בכסות כנגד ארבעה הטבעים שהורכב מהם גוף האדם והתחבר פתיל תכלת עם כל אחד שהוא תואר הרקיע שמרמיז על החומר השמימי להרמיז שאם גוף האדם מורכב מהפכים ולא כן החמר השמימי שמצד שאין בעצמו הפך אין בו שנוי • הנה יש לו לאדם כשיראה פתיל תכלת שמרמיז על גוף השמים שאין לו הפך ושנוי שהוא הפך החמר השפל הם הארבעה טבעים אשר הורכב מהם גוף האדם לזכור את כל מצות ה' אשר נתנו לישראל לישר הנעקשים באורחותם וגלוזים במעגלותם להיותם כאיש אחד בלי שנוי וחלוף על כן • ממוך לו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם אני ה' אלהיכם • ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

נשלם סדר ענין התפלה בשם מרומם על כל ברכה ותהלה

Digitized by Google